

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2025.1.8>
УДК 016:929(477)Грінченко

Олена Політова

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, 04212, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-6516-0828>
o.politova@kubg.edu.ua

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРІНЧЕНКОЗНАВСТВА

Бібліографічне забезпечення будь-якої сфери наукової діяльності має першорядне значення для її динамічного розвитку. Галузеві бібліографічні видання є вагомим підґрунтям для результативної дослідницької діяльності науковців, адже містять структуровану інформацію з відповідної проблематики за визначений період. Завдяки таким виданням можна визначити стан розробки окремої теми чи напряму в конкретній галузі знань, а також виявити тематичні прогалини.

Мета наукової розвідки — аргументувати необхідність підготовки ґрунтового ретроспективного бібліографічного посібника з грінченкознавства як основи для подальшого розвитку грінченкознавчих досліджень. Стисло розглянуто опубліковані наукові праці та бібліографічні ресурси щодо стану узагальнення відомостей про наукові розробки грінченкознавчої тематики. У роботі використано аналітичний, проблемно-тематичний, бібліографічний і хронологічний методи, застосовано основні принципи науковості та об'єктивності.

У результаті дослідження виявлено тенденцію до зростання потоку видань і публікацій із грінченкознавства, водночас зауважено про розпорошеність цієї інформації в бібліографічних посібниках, електронних базах даних на сайтах наукових установ, вищих навчальних закладів і провідних бібліотек України. Окреслено інноваційні напрями в бібліографічному узагальненні грінченкознавчих досліджень: цифровізацію та створення інтерактивних ресурсів. Для фундаментальних розвідок необхідно *забезпечити систематичну підтримку* цифрової бази даних із повним переліком праць, присвячених його діяльності, з пошуком за ключовими словами, предметними рубриками, хронологією тощо. Для популяризації спадщини Бориса Грінченка серед молоді перспективним є створення бібліографічних видань із використанням мультимедійних форматів, адаптованих для учнів і студентів. Наукова новизна роботи полягає в опрацюванні практичних аспектів бібліографування джерел із грінченкознавства, доведенні необхідності повного відображення розмаїття наукової тематики видань і публікацій, присвячених життю й діяльності Бориса Грінченка, шляхом створення ретроспективного науково-допоміжного бібліографічного посібника «Грінченкознавство».

Ключові слова: Борис Грінченко; грінченкознавство; науково-допоміжна бібліографія; ретроспективний показник; електронні ресурси; Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

Постановка проблеми. Дослідження життя і діяльності Бориса Дмитровича Грінченка сьогодні є актуальним завданням для істориків, літературознавців, філологів, фольклористів, етнографів, бібліотекознавців, адже його творча спадщина є безцінним джерелом для наукової й практичної роботи фахівців із різних галузей знань.

У період незалежності України відбулась активна розбудова грінченкознавства: розвивались різні напрями грінченкознавчої науки, здійснювався аналіз її здобутків та окреслювались подальші перспективи розвитку. Про це свідчать численні грінченкознавчі видання, публікації у фахових часописах і збірниках наукових конференцій, які видають наукові установи, навчальні заклади, архіви, бібліотеки впродовж багатьох десятиліть.

Зазвичай пошук необхідної інформації про видатну особу науковці розпочинають із перегляду

наявних вторинних джерел — посібників, які узагальнюють інформацію про біобібліографічні та персональні показники, а також науково-допоміжних ретроспективних бібліографічних джерел відповідної тематики. Зараз такий розшук здійснюється передусім за допомогою ресурсів, доступних в інтернеті, — на сайтах провідних книгозбірень країни: Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі — НБУВ), Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого (далі — НБУ), Національної історичної бібліотеки України (далі — НІБУ). Загальнодоступну бібліографічну й повнотекстову інформацію про Бориса Грінченка містять їх електронні каталоги (далі — ЕК) та електронні бібліотеки: «Україніка», «Культура України», «Історична спадщина України». Крім того, дослідникам обов'язково слід брати до уваги й інформаційні ресурси баз

даних «Бібліографія праць про життя і діяльність Б. Грінченка» Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (далі — ДНПБУ) та «Цифрової бібліотеки Бориса Грінченка» Бібліотеки Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (далі — КСУБГ).

Разом із цим у процесі пошуку відомостей про грінченкознавчі дослідження виникає проблема дублювання та розпорошеності відповідної інформації в різних ресурсах, і це нині актуалізує необхідність бібліографічного узагальнення грінченкознавчої тематики в окремому виданні.

Стан розробки проблеми. Аналіз інформаційного потоку з грінченкознавчої тематики показав, що сьогодні одним із головних осередків наукового вивчення життя, багатогранної діяльності та творчості Б. Грінченка є КСУБГ. На вебсторінці Центру компетентностей «Грінченкознавство» Факультету української філології, культури і мистецтва (далі — ФУФКМ) акумулюється інформація про історію грінченкознавства та сучасні досягнення в цьому науковому напрямі (Центр компетентностей «Грінченкознавство», 2024). Нині серед великої наукової спільноти грінченкознавців широко відомі автори: Г. Бітківська, Т. Видайчук, М. Вінтонів, Т. Вірченко, С. Євтушенко, Ю. Ковбасенко, Р. Козлов, І. Руснак та ін. Наукові періодичні видання КСУБГ – «Інтегровані комунікації», «Київські історичні студії», «Освітологія», «Синопис: текст, контекст, медіа» — постійно популяризують нові знання про літературну й наукову спадщину Б. Грінченка та його діяльність, публікуючи результати грінченкознавчих досліджень. Саме в КСУБГ із 2008 року щорічно відбуваються Грінченківські читання, у яких беруть участь науковці всієї України та світу. Читання не лише ознайомлюють широкий загал фахівців із сучасними розробками та новими тенденціями в грінченкознавстві, а й дають поштовх для розвитку нових тем у цьому важливому науковому напрямі. Зокрема, про потребу бібліографічного узагальнення проблематики грінченкознавства й наголошувала й на минулорічній конференції, оскільки в інформаційному просторі історики, культурологи, педагоги, літературознавці, мовознавці на сьогодні вже накопичили величезний масив інформації. Презентуючи науковий проєкт «Літопис життя і творчості Бориса Грінченка», грінченкознавиці Т. Вірченко і Т. Видайчук зазначили: «Грані гуманітарної діяльності Бориса Грінченка надзвичайно різноманітні, однак, до нашого часу частина важливих джерел не введена до наукового обігу» (2024, с. 116).

Як відомо, саме бібліографія покликана сприяти розшуку, тематичному групуванню, виявленню лакун, введенню в науковий обіг нових і з різних причин уже призабутих джерел. Значення біобібліографічної інформації як джерельної бази біографічних досліджень в останні роки в різних аспектах розглядали О. Веремчук, В. Кононенко, Н. Любовець, О. Матвійчук, В. Попик, Н. Філіппова,

Г. Швецова-Водка, О. Яценко та ін. За останнє десятиріччя видано посібники другого ступеня, які мають значно полегшити роботу дослідників. Наприклад, у покажчику персональних бібліографічних посібників, який підготували фахівці НБУВ М. Яценко та Н. Любовець у 2015 році, уперше в Україні було систематизовано за хронологією інформацію про бібліографічні видання, присвячені історичним діячам, науковцям, винахідникам, письменникам, митцям, політичним діячам, однак у ньому зафіксовані лише 2 друковані посібники про Б. Грінченка та вже згадана раніше база даних «Бібліографія праць про життя і діяльність Б. Грінченка» (Яценко, & Любовець, 2015). Одиниці таких видань зареєстровані і в бібліографії другого ступеня, яку підготували фахівці НБУ (Кордюкова, 2017). Скрізь згадується виданий до 150-річного ювілею Бориса Грінченка каталог книг, які зберігаються в бібліотеці КСУБГ (Гринько, Хемій, & Демченко, 2013). Крім того, перегляд метабібліографічних щорічників НБУ за 2016–2022 роки також показав *відсутність відомостей про нові бібліографії, присвячені Б. Грінченку*.

Моніторинг вторинного документального потоку з досліджуваної тематики в ретроспективному аспекті засвідчив, що ґрунтовних бібліографічних джерел про Б. Грінченка не так багато. У цьому контексті насамперед слід відзначити відомі науковій спільноті ґрунтовні покажчик та дослідження Н. Зубкової, яка розглянула архів і книжкове зібрання вченого як комплексне культурно-історичне явище, визначила їхнє місце та роль у формуванні духовності українського суспільства (Зубкова, 1994, 2008).

Кілька років тому цю проблематику детально опрацювали О. Веремчук та О. Матвійчук, проаналізувавши персональні бібліографічні покажчики провідних бібліотек України, видані до 2018 року (Веремчук, & Матвійчук, 2024). Проте серед посібників про Б. Грінченка, виданих бібліотеками Закарпаття, Київщини, Луганщини, Львівщини, Сумщини, Харківщини, які автори аналізували та навели в списку джерел, переважають рекомендаційні списки літератури, розраховані на широке коло читачів і дитячу та юнацьку аудиторію. Вони різні за жанром і не всі містять нові відомості, які зацікавлять дослідників. Винятком є згаданий у цій публікації посібник «Борис Грінченко: літературні розвідки, бібліографічні нариси», виданий Херсонською ОУНБ спільно з обласною державною бібліотекою для дітей у серії «Літературно-краєзнавчі студії» (Бардашевська, 2000). Безпосереднє ознайомлення зі змістом цього видання показало, що воно включає не лише бібліографію, а й літературно-критичні статті науковців Херсонського державного педагогічного університету, Ужгородського університету, Херсонського краєзнавчого музею, у яких розглянуто теми: «Б. Д. Грінченко в Херсоні», «Психологічні засади лірики Грінченка»,

«Борис Грінченко — видатний лексикограф», «Борис Грінченко — учитель-словесник», «Борис Грінченко як літературний критик» і т. ін. Минуло майже чверть століття з часу їх оприлюднення в цьому малотиражному посібнику, який нині може служити прикладом в обґрунтуванні потреби акумулювання в ретроспективному бібліографічному виданні аналітичної інформації про грінченкознавчі наукові розвідки з місцевих видань задля збагачення джерельної бази досліджень із цієї тематики.

Я вже здійснила певні кроки щодо моніторингу проблематики сучасних досліджень із грінченкознавства та висловила пропозиції щодо вирішення питання структурного узагальнення джерельної бази грінченкознавчої науки: у фаховому часописі опубліковано стислий аналіз тематичного розмаїття грінченкознавчих наукових розвідок за 2019–2023 роки (Політова, 2024). На основі бібліографічного узагальнення кількох десятків видань і публікацій, які українські науковці оприлюднили впродовж зазначеного п'ятиріччя, я розглянула тематику грінченкознавчих досліджень та окреслила сучасні тенденції в розвитку основних напрямів грінченкознавства. Також з'ясовано, що в указаний період спостерігався сплеск таких досліджень, спричинений зростанням інтересу до постаті видатного Українця — прозаїка, драматурга, поета, педагога, публіциста, етнографа, мовознавця, видавця, громадського діяча. Зазначено про ґрунтовні роботи — дисертації, монографії, а також статті, які публікувались на сторінках журналів: «Архіви України», «Рукописна та книжкова спадщина України», «Східноєвропейський історичний вісник», «Український інформаційний простір», «Український історичний журнал», часописів КСУБГ та інших наукових періодичних видань.

І хоча межі бібліографічного огляду не сприяють детальному розгляду всіх публікацій за вказаний період, наведені бібліографічні характеристики наукових праць і можливість безпосереднього ознайомлення з повними текстами у відкритому доступі показали розмаїття тематики грінченкознавчих досліджень сучасного періоду й актуальність бібліографічного узагальнення в цьому науковому напрямі. Також засвідчена зацікавленість вітчизняних наукових, освітніх, архівних, бібліотечних установ у популяризації нових знань про Бориса Грінченка, адже на сторінках своїх наукових збірників і журналів ці інституції систематично публікували результати грінченкознавчих досліджень. Разом із цим зазначено про розпорошеність накопиченої наукової інформації, іноді й некоректне її відображення в електронних ресурсах, що спричиняє невинновдані затрати часу дослідників у процесі пошуку джерел, потрібних для їхньої наукової роботи.

Мета цієї статті — аргументувати потребу підготовки ґрунтового ретроспективного бібліографічного посібника з грінченкознавства як

основи для подальшого розвитку грінченкознавчих досліджень.

Методи дослідження. У роботі використано аналітичний, проблемно-тематичний, бібліографічний і хронологічний методи, застосовано основні принципи науковості та об'єктивності.

Результати дослідження. Моніторинг інформаційних ресурсів у контексті виявлення оптимально сформованої джерельної бази для грінченкознавчих досліджень показав, що сьогодні виняткове значення для результативного пошуку цієї інформації має база даних «Персоналії» в «Українському національному біографічному архіві» — електронному науково-інформаційному ресурсі Інституту біографічних досліджень НБУВ, створеному на базі нагромаджених електронних баз історико-біографічних даних і біобібліографії (Український національний біографічний архів, 2025). Структура цієї бази даних є гнучкою: дослідники можуть здійснювати ефективний пошук за тематичними, хронологічними, гендерними ознаками наповнення ресурсу. У персоналії видатної особи за відповідними покликаннями користувачу надається доступ до біографічних статей із довідкових видань, зображень і відео. Зокрема, є можливість повнотекстового пошуку документів про Б. Грінченка та його твори на ресурсах НБУВ, також подані й посилання на WIKI-джерела. Наведено інші варіанти імені — Вартовий П., Вільхівський Борис, Перекотиполо Іван, Чайченко Василь, Яворенко Л. Слід зауважити, що насправді фахівцям відомий значно ширший перелік його псевдонімів: наприклад, в останньому виданні словника псевдонімів українських авторів XIX–XX століть (Брайлян, 2023) можна знайти вичерпний їх *перелік із посиланнями на джерела*, що важливо не лише для грінченкознавців, а й для бібліографів — задля найповнішого та правильного відображення цих даних у допоміжних іменних покажчиках.

Аналіз інформаційних ресурсів НБУВ на предмет виявлення нових джерел із грінченкознавства за минулий від попереднього дослідження час показав збільшення їх кількості: приміром, за 2024 рік у реферативній базі даних «Україніка наукова» з'явилося 10 нових бібліографічних записів про публікації грінченкознавчої тематики в науковій періодиці. В ЕК станом на лютий 2025 року у виділеній персоналії Б. Грінченка зареєстровано 143 бібліографічні записи про його праці та виокремлено 69 джерел як «література про нього».

Велику увагу реалізації дослідницьких завдань щодо продукування нових знань про роль біографіки в освітньому процесі під час війни та повоєнного відновлення України, вивченню біографій українських педагогів як засобу формування майбутнього громадянина України в контексті деколонізації приділяє нині головна освітянська книгозбірня — ДНПБУ. На її вебресурсах зосереджено чимало інформації про вітчизняний

і закордонний досвід використання біографічних ресурсів саме в структурі фахової підготовки педагогів і підвищення кваліфікації освітан. Зокрема, в Електронній бібліотеці за покликанням «Грінченко» можна знайти інформацію про книжкові видання та статті з наукових збірників, періодичних видань і, у багатьох випадках, перейти на сторінки текстів, де йдеться про великого Українця та членів його сім'ї. Цей ресурс є й підґрунтям для розшуку відповідних джерел у процесі складання бібліографії, адже є можливість працювати з текстами публікацій, безпосередньо аналізувати списки літератури, які використали автори грінченкознавчих книг і статей. Фахівці ДНПБУ також постійно поповнюють електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Педагоги України та світу», у якому великий розділ присвячено Б. Грінченку, виокремлено бібліографію про нього — 124 назви окремих видань, збірників і статей, опублікованих за період із 1910 по 2023 роки, включно з електронними версіями (Бібліографія праць про життя і діяльність Б. Д. Грінченка, 2024). Важливо, що в цьому ресурсі наводяться посилання на повнотекстову колекцію творів Б. Грінченка Бібліотеки КСУБГ. Ігор Стамбол, відомий у спільноті біографістів і бібліографів науковець, розглядаючи тему розвитку вітчизняної новітньої біобібліографії за результатами всеукраїнського «Біографічного рейтингу», справедливо зазначив: «Основними центрами, що продукують найбільшу кількість персональних показників, є університетські бібліотеки, які пов'язані з кафедрами та науковими “школами” і пріоритетними напрямками досліджень» (2019, с. 99).

І дійсно, саме Бібліотека КСУБГ як осередок інформаційно-бібліографічної діяльності цього вишу приділяє особливу увагу формуванню бібліографічних і повнотекстових ресурсів, присвячених Б. Грінченку. Передусім варто згадати проєкт «Цифрова бібліотека Бориса Грінченка» (Цифрова бібліотека Бориса Грінченка, 2025). Слід підкреслити особливо цінні для користувача результати координації та кооперації бібліотек, адже кожен може отримати інформацію про відповідні колекції НБУВ, НІБУ, Музею Бориса Грінченка. Утім перегляд розділу «Грінченкознавство» в ЕК Бібліотеки показав, що *в цьому ресурсі користувач отримує інформацію переважно про твори видатного Українця, а не літературу про нього*, тож назва розділу не зовсім відповідає його змісту. Крім того, в електронному каталозі є предметна рубрика «грінченкіана», але станом на кінець лютого поточного року за цим посиланням можна було знайти інформацію лише про один науковий збірник та 11 творів Б. Грінченка. Звичайно, досвідчений користувач може застосувати пошук у переліку ключових слів і на покликання «грінченкознавство» отримати кілька десятків бібліографічних записів, які містять інформацію про грінченкознавчі статті в наукових

збірниках, матеріалах конференцій, періодиці. Позитивно, що в багатьох випадках є перехід до повного тексту публікації, але, як видається, каталогізаторам бажано вдосконалити можливості релевантного пошуку інформації з такого важливого для університету наукового напрямку.

Слід зауважити, що наукові праці з грінченкознавства сьогодні особливо активно друкують наукові часописи університетів із різних регіонів України. У контексті досліджуваної теми варто навести кілька актуальних прикладів багатоманітності тематичного спрямування таких праць. Зокрема, у Наукових записках Національного університету «Острозька академія» в рубриці «Історіографія та джерелознавство» нещодавно опублікована стаття працівників Музею Б. Грінченка КСУБГ «Грінченкіана Володимира Шаяна на сторінках часопису “Визвольний шлях” (1963–1964)», у якій автори, розглядаючи бібліографічний огляд літературної та наукової діяльності Б. Грінченка, який опублікував В. Шаян у 1964 році, і спираючись на архівні джерела, зробили відкриття, що В. Шаян скористався плодами праці Марії Грінченко, яка свого часу доклала значних зусиль для поширення творів чоловіка в різних видавництвах і бібліотеках за кордоном (Лашко, Назимок, & Голубнича-Шленчак, 2024, с. 97). Важливо, що дослідники підкреслили значення бібліографії праць Б. Грінченка, яку навів В. Шаян, — вона була на той час унікальною, адже містила інформацію про раритетні видання.

Педагогічні погляди Б. Грінченка в ракурсі проблем сучасної педагогічної науки проаналізувала А. Жукова, опрацювавши ряд першоджерел початку минулого століття та сучасні роботи з цієї теми (Жукова, 2024). Новою є й наукова розвідка фахівців Інституту післядипломної освіти КСУБГ, у якій аргументовано, що використання форми дослідження історії навчальних закладів, названих іменем Бориса Грінченка, через педагогічну біографіку є найбільш науково обґрунтованим для вивчення педагогічних персоналій (Матвійчук, & Петрошук, 2024).

Таким чином, інформаційний потік із грінченкознавства постійно зростає, його обсяг і багатоаспектність проблематики досліджень актуалізують створення окремого бібліографічного посібника — «Грінченкознавство». Слід акцентувати, що тут мова йде не про класичну біобібліографію, а саме про *ретроспективний науково-допоміжний бібліографічний показник*, у якому має бути зібрана та систематизована за визначеною в проспекті посібника класифікаційною схемою інформація про всі видання й публікації грінченкознавчого змісту — від перших, виданих у минулому столітті, до тих, що оприлюднені в поточному році. Загальновідомо, що така науково-допоміжна бібліографія не лише показує ступінь розробки наукових напрямів і тем, а й допомагає визначити лакуни в їх вивченні та є необхідним підґрунтям для аналізу еволюції

в науково-дослідницькій діяльності фахівців конкретної галузі знання. Власний досвід роботи зі створення ретроспективних науково-допоміжних бібліографічних посібників з історії України, бібліотекознавства, документознавства показав їх важливість для різноаспектного аналізу галузевого інформаційного потоку та динамічного розвитку відповідного наукового напрямку.

Для прикладу, подібне видання — «Огієнкознавство» — підготували фахівці бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка (Гайшук, & Климчук, 2022). Автори у вступі зазначили, що цей покажчик налічує 1 749 бібліографічних позицій, які згруповано за розділами: окремі видання, нариси і статті в наукових і довідкових виданнях, тези, виступи, доповіді та матеріали конференцій, публікації в журналах і газетах, а в межах кожної групи — у хронологічному й алфавітному. Задля зручності користування дотримано суцільної нумерації та розроблено допоміжний іменний покажчик — авторів, співавторів, а також осіб, яким присвячено статті. Цікаво, що в іменному покажчику цього видання я знайшла й посилання на публікацію про Б. Грінченка: «Борис Грінченко — Іван Огієнко: спадкоємність поколінь української свідомої інтелігенції» (Копиленко, 1997).

При цьому укладачам майбутнього бібліографічного покажчика «Грінченкознавство» слід не лише зібрати, а саме ретельно систематизувати інформацію про всі опубліковані про життя і творчість Б. Грінченка праці вітчизняних та зарубіжних науковців — і тиражовані на паперових носіях, і електронні документи. Структура покажчика має бути деталізована та предметно орієнтована, тож на допомогу бібліографам треба залучити досвідчених у царині грінченкознавства наукових консультантів. Групування бібліографічних описів має здійснюватись відповідно до проблематики накопиченого масиву: розділи, підрозділи, рубрики слід утворювати згідно з методикою укладання ретроспективних науково-допоміжних посібників. Можливе групування за напрямками діяльності Б. Грінченка — як письменника, педагога, мовознавця, лексикографа, літературознавця, етнографа, історика, публіциста, громадсько-культурного діяча. За допомогою посилань «див. також» можна висвітлити всі аспекти змісту видань і публікацій, у яких широко розглянуто грінченкознавчу тематику. Бібліографічну характеристику включених до посібника документів бажано здійснювати на основі безпосереднього їх перегляду *de visu*. У випадках, коли назва не розкриватиме змісту документа, необхідно подати анотацію. Документи, які мають паперовий оригінал і електронну копію, описуються традиційно на основі друкованого варіанта, а для документів, які існують лише в електронному варіанті, подається режим доступу до них. Детально про основні процеси підготовки

таких бібліографічних посібників — організацію роботи авторського колективу, добір необхідної інформації та її групування, організацію довідково-пошукового апарату — йдеться в методичних рекомендаціях, які підготували фахівці НБУ (Галганова, 2015) та Книжкової палати України (Сенько, & Устіннікова, 2017).

У майбутньому посібнику доцільним буде розширити саме допоміжний апарат за рахунок предметного покажчика та покажчика найменувань наукових установ, навчальних закладів, видавничих та інших організацій, згаданих у цьому бібліографічному виданні, а також списку використаних джерел інформації. Це не лише допоможе дослідникам орієнтуватись у значному масиві бібліографічних записів, а й певною мірою ілюструватиме стан розробленості актуальних напрямів і тем, ступінь участі зазначених інституцій у розвитку грінченкознавства. Допоміжний покажчик авторів ілюструватиме авторську активність науковців, хронологічний — динаміку розвитку грінченкознавства. Посібник «Грінченкознавство» може існувати в електронній формі, однак друкований аналог має свої переваги і, можливо, буде логічним, якщо його підготують бібліотечні спеціалісти КСУБГ за науковою редакцією та рецензуванням фахівців ФУФКМ. Без сумніву, таке видання сприятиме поширенню наукових знань грінченкознавчої тематики в інформаційному просторі і працюватиме на імідж навчального закладу, який носить почесне ім'я Бориса Грінченка. Таким чином, залишається лише запланувати його підготовку та визначитися з виконавцями.

Висновки. Тема бібліографічного забезпечення грінченкознавства є актуальною та перспективною, і разом із цим, підсумовуючи викладене, важливо зазначити: окрім створення ретроспективного посібника, що є перевіреним традиційним підходом у справі узагальнення наукової інформації, адже певною мірою архіває її, для вдосконалення результатів роботи в межах цієї теми фахівцям інформаційної сфери слід розвивати такі кілька напрямів.

Цифровізація та створення інтерактивних ресурсів як пріоритетний напрям у дослідженні спадщини Бориса Грінченка. Для фундаментальних розвідок необхідно *забезпечити систематичну підтримку* цифрової бази даних із повним переліком праць, присвячених його діяльності, з пошуком за ключовими словами, предметними рубриками, хронологією тощо. Важливо створити якісну онлайн платформу з відкритим доступом до бібліографії, яка об'єднуватиме інформацію про всі наукові видання, електронні ресурси, статті та мультимедійний контент, що сприятиме доступності цих даних.

Розширення бібліографічного спектра передбачає виокремлення спеціальних розділів, що охоплюють різні грані діяльності Бориса Грінченка, зокрема педагогіку, літературну творчість,

громадську діяльність, видавничу справу. Актуальною є й підготовка біобібліографічних показників, присвячених і самому Грінченку, і дослідникам його спадщини.

Для популяризації творчості Бориса Грінченка серед молоді перспективним є створення бібліографічних видань із використанням мультимедійних форматів, адаптованих для учнів і студентів.

Актуалізація практичного значення ідей Бориса Грінченка потребує поглибленого аналізу його педагогічних підходів і релевантного їх застосування в сучасній освітній практиці: необхідно вивчати його мовознавчі переконання в контексті сучасних викликів у реалізації мовної політики.

Важливо координувати діяльність навчальних закладів, наукових установ і бібліотек України, організовувати спільні проекти із закордонними партнерами, що сприятимуть розвитку грінченкознавства та поширенню знань про видатного Українця.

Покликання

- Бардашевська, А. (Ред.). (2000). *Борис Грінченко: Літературні розвідки, бібліографічні нариси*.
- Брайлян, Н. (2023). Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.
- Веремчук, О., & Матвійчук, О. (2024). Персональні бібліографічні показники як достовірне джерело історико-біографічних досліджень. *Науково-педагогічні студії: науковий журнал*, 4, 90–101. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2020-4-90-101>
- Вірченко, Т., & Видайчук, Т. (2024). Літопис життя і творчості Бориса Грінченка. Рік 1883: Частина перша. *Синопис: текст, контекст, медіа*, 30(2), 122–139. <https://doi.org/10.28925/2311-259X.2024.2.9>
- Гайшук, Г., & Климчук, Л. (Укл.). (2022). *Огієнкознавство (1927–2021 рр.): науково-допоміжний бібліографічний показник змісту*. Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка. <http://elarkpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7695/Ohienkoznastvo-1927-2021-rr.pdf>
- Галганова, О. (Укл.). (2015). *Складання бібліографічних посібників: інформаційно-методичні матеріали*. Національна парламентська бібліотека України.
- Гринько, М. (Упор.), Хемій, М., Демченко, Н., та ін. (2013). *Зібрання Грінченкіани Музею книги і друкарства України та Київського університету імені Бориса Грінченка: каталог до 150-річчя від дня народж. Б. Д. Грінченка*. Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського. (2023). *Бібліографія праць про життя і діяльність Б. Д. Грінченка*. <https://dnbp.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/hrinchenko-b-d/publikatsiyi-pro-zhyttya-ta-diyalnist/>
- Жукова, А. (2024). Борис Грінченко: педагогічні погляди та проблеми сучасної педагогічної науки. *Освіта. Інноватика. Практика*, 12(2), 30–35. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i2-005>
- Зубкова, Н. (2008). *Архів і бібліотека видатного діяча українського просвітництва Б. Д. Грінченка (з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського)*. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Інститут рукопису.
- Зубкова, Н. (Упор.). (1994). *Б. Д. Грінченко. Документи і матеріали з фондів Інституту рукопису ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України: показник*. Вип. 1: Віршовані твори. Національна академія наук України.
- Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. (2024). *Цифрова бібліотека Бориса Грінченка*. <https://lib.kubg.edu.ua>

- Копиленко, Н. (1997). Борис Грінченко — Іван Огієнко: спадкоємність поколінь української свідомої інтелігенції. У *Іван Огієнко й утвердження гуманітарної науки та освіти в Україні. Матеріали доповідей і повідомлень на Всеукраїнській науково-практичній конференції* (с. 12–13).
- Кордюкова, О. (Укл.). (2017). *Біобібліографічні (персональні) посібники, видані в Україні (1884–2016): показник бібліографічних посібників у 2 ч. Ч. 1. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. <https://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=9503>
- Лашко, М., Назимок, У., & Голубничка-Шленчак, Ю. (2024). Грінченкіана Володимира Шаяна на сторінках часопису «Визвольний шлях» (1963–1964). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*, 35, 94–101. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2024-35-94-101>
- Матвійчук, О., & Петрошук, Н. (2024). Історія навчальних закладів, названих іменем Бориса Грінченка, як форма репрезентації педагогічної біографіки. *Освітологічний дискурс*, 3, 45–54. <https://doi.org/10.28925/2312-5829/2024.3.4>
- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. (2024). *Український національний біографічний архів*. https://biography.nbuv.gov.ua/components/search_uba/pers_card1.php?id=100000766
- Політова, О. (2024). Актуальні питання грінченкознавства в наукових виданнях: бібліографічний зріз у сучасному вимірі. *Рукописна та книжкова спадщина України*, 3, 100–121. <https://doi.org/10.15407/rksu.34.100>
- Сенько, П., & Устіннікова, О. (Укл.). (2017). *Методичні рекомендації щодо вибору, складання та редагування допоміжних показників до видань*. Книжкова палата України ім. Івана Федорова
- Стамбол, І. (2019). Тенденції розвитку новітньої біобібліографії (за матеріалами всеукраїнського «Біографічного рейтингу»). *Інтегровані комунікації*, 8, 96–100. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2019.2.13>
- Факультет української філології культури і мистецтва КСУБГ. (2024). *Центр компетенностей «Грінченкознавство»*. <https://surl.li/vofijo>
- Яценко, О., & Любовець, Н. (2015). *Українські персональні бібліографічні показники (1856–2013)*. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

References (translated and transliterated)

- Bar dashevska, A. (Ed.). (2000). *Borys Hrinchenko: literaturni rozvidky, bibliografichni narysy* [Borys Grinchenko: literary explorations, bibliographic essays].
- Brailian, N. (2023). *Prykhovani imena: slovnyk psevdonimiv ukrain-skykh avtoriv XIX–XXI st.* [A dictionary of pseudonyms of Ukrainian authors of the 19th–21st centuries]. Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine.
- Faculty of Ukrainian Philology of Culture and Arts. KBGU. (2024). *Tsentr kompetentnosti "Hrinchenkoznastvo"* [Competence Center "Grinchenko Studies"]. <https://surl.li/vofijo>
- Haishuk, H., & Klymchuk, L. (Eds.). (2022). *Ohienkoznastvo (1927–2021 rr.): naukovo-dopomizhnyi bibliografichnyi pokaz-zhchyk zmistu* [Ohienko studies (1927–2021): a scientific and auxiliary bibliographic index of contents]. Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University. <http://elarkpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/7695/Ohienkoznastvo-1927-2021-rr.pdf>
- Halhanova, O. (Ed.). (2015). *Skladannia bibliografichnykh posibnykiv: informatsiino-metodychni materialy* [Compiling bibliographic guides: informational and methodological materials]. National Parliamentary Library of Ukraine.
- Hrynko, M. (Ed.), Khemii, M., Demchenko, N., et al. (2013). *Zibrania Hrinchenkiany Muzeiu knyhy i drukarstva Ukrainy ta Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka: kataloh do 150 richchia vid dnia narodzh. B. D. Hrinchenka* [The Grinchenko collection of the Museum of Books and Printing of Ukraine and Borys Grinchenko Kyiv University: Catalog for the 150th anniversary of B. D. Grinchenko's birth]. Borys Grinchenko Kyiv University.
- Kopylenko, N. (1997). Borys Hrinchenko — Ivan Ohienko: spadko-iemnist pokolin ukrainskoi svidomoi intelihehtsii [Borys Grinchenko — Ivan Ohienko: succession of generations of

- Ukrainian conscious intelligentsia]. In *Ivan Ohienko y utverdzhenia humanitarnoi nauky ta osvity v Ukraini. Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (pp. 12–13).
- Kordiukova, O. (Ed.). (2017). *Biobibliografichni (personalni) posibnyky, vydani v Ukraini (1884–2016): pokazhchyk bibliografichnykh posibnykiv in 2 parts. Part 1* [Biobibliographic (personal) guides published in Ukraine (1884–2016): bibliographic index. P. 1]. Yaroslav the Wise National Library of Ukraine.
- Kyiv Borys Grinchenko University. (2024). *Tsyfrova biblioteka Borysa Hrinchenka* [Borys Grinchenko Digital Library]. <https://lib.kubg.edu.ua/>
- Lashko, M., Nazymok, U., & Holubnych-Shlenchak, Yu. (2024). Hrinchenkiana Volodymyra Shaiana na storinkakh chasopysu "Vyzvolnyi shliakh" (1963–1964) [Hrynczenkiana of Volodymyr Shayan on the pages of the journal "Liberation Path" (1963–1964)]. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Historical Sciences"*, 35, 94–101. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2024-35-94-101>
- Matviichuk, O., & Petroschuk, N. (2024). Istoriia navchalnykh zakladiv, nazvanykh imenem Borysa Hrinchenka, yak forma reprezentatsii pedahohichnoi biohrafiky [The history of educational institutions named after Borys Grinchenko as a form of representation of pedagogical biography]. *Educational discourse*, 3, 45–54. <https://doi.org/10.28925/2312-5829/2024.3.4>
- National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky. (2024). *Ukrainskyi natsionalnyi biohrafichnyi arkhiv* [Ukrainian National Biographical Archive]. https://biography.nbuv.gov.ua/components/search_uba/pers_card1.php?id=100000766
- Politova, O. (2024). Aktualni pytannia hrinchenkoznavstva v naukovykh vydanniakh: bibliografichni zriz u suchasnomu vymiri [Current issues of Grinchenko Studies in scientific publications: a bibliographic overview in the contemporary context]. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 3, 100–121. <https://doi.org/10.15407/rksu.34.100>
- Senko, P., & Ustinnikova, O. (Ed.). (2017). *Metodychni rekomendatsii shchodo vyboru, skladannia ta redahuvannia dopomizhnykh pokazhchykiv do vydan* [Methodological recommendations on the selection, compilation, and editing of auxiliary indexes for publications]. Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine.
- Stambol, I. (2019). Tendentsii rozvytku novitnoi biobibliografii (za materialamy vseukrainskoho "Biohrafichnoho reitynhu") [Trends in the development of modern biobibliography (based on the materials of the All-Ukrainian "Biographical Rating")]. *Integrated Communications*, 8, 96–100. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2019.2.13>
- State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine named after V. O. Sukhomlynskyi. (2023). *Bibliografiia prats pro zhyttia i diialnist B. D. Hrinchenka* [Bibliography of works on the life and activities of B. D. Grinchenko]. <https://dnbp.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/hrinchenko-b-d/publikatsiyni-pro-zhyttia-ta-diyalnist/>
- Veremchuk, O., & Matviichuk, O. (2024). Personalni bibliografichni pokazhchyky yak dostovirne dzherelo istoriko-biohrafichnykh doslidzen [Personal bibliographic indexes as a reliable source for historical and biographical research]. *Scientific and pedagogical studies: academic journal*, 4, 90–101. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2020-4-90-101>
- Virchenko, T., & Vydaichuk, T. (2024). Litopys zhyttia i tvorchosti Borysa Hrinchenka. Rik 1883: Chastyna persha [Chronicle of the life and work of Borys Grinchenko. Year 1883: part one]. *Synopsis: text, context, media*, 30(2), 122–139. <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2024.2.9>
- Yatsenko, O., & Liubovets, N. (2015). Ukrainski personalni bibliografichni pokazhchyky (1856–2013) [Ukrainian personal bibliographic indexes (1856–2013)]. National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky.
- Zhukova, A. (2024). Borys Hrinchenko: pedahohichni pohliady ta problemy suchasnoi pedahohichnoi nauky [Borys Grinchenko: pedagogical views and problems of modern pedagogical science]. *Education. Innovation. Practice*, 12(2), 30–35. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i2-005>
- Zubkova, N. (2008). *Arkhiv i biblioteka vydatnoho diiacha ukrainskoho prosvitnytstva B. D. Hrinchenka (z fondiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho)* [The archive and library of the prominent ukrainian enlightener B. D. Grinchenko (from the collections of the Vernadsky National Library of Ukraine)]. Vernadsky National Library of Ukraine, Institute of Manuscripts.
- Zubkova, N. (Ed.). (1994). *B. D. Hrinchenko. Dokumenty i materialy z fondiv Instytutu rukopysu TsNB im. V. I. Vernadskoho NAN Ukrainy: pokazhchyk. Issue 1: Virshovani tvory* [B. D. Grinchenko. Documents and materials from the collections of the Institute of Manuscripts of the Vernadsky Central Scientific Library of the NAS of Ukraine: index. Issue 1: Poetic works]. National Academy of Sciences of Ukraine.

Olena Politova

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

BIBLIOGRAPHIC SUPPORT AS THE BASIS FOR THE DYNAMIC DEVELOPMENT OF GRINCHENKO STUDIES

Bibliographic support in any scientific field is paramount for its dynamic development. Sector-specific bibliographic publications serve as a crucial foundation for effective research activity, providing structured information on relevant topics over a defined period of time. These publications allow for evaluating the development of specific themes or directions within a particular field of knowledge, as well as identifying thematic gaps.

The aim of this study is to justify the necessity of creating a comprehensive retrospective bibliographic guide on Grinchenko studies as a foundation for the further development of research in this area. The paper provides a brief overview of published scientific works and bibliographic resources regarding the aggregation of information on Grinchenko studies. The study employs analytical, problem-oriented, bibliographic, and chronological methods, adhering to the fundamental principles of scientific rigor and objectivity.

The research reveals a trend of increasing publications and releases on Grinchenko studies, while also noting the fragmentation of this information across bibliographic guides, electronic databases on the websites of research institutions, higher education institutions, and leading libraries in Ukraine. The study outlines innovative directions in the bibliographic generalization of Grinchenko studies, such as digitization and the creation of interactive resources. For fundamental research, it is necessary to provide systematic support for a digital database with a complete list of works devoted to his activities, searchable by keywords, subject headings, chronology, etc. To promote Borys Grinchenko's legacy among young people, it is promising to create bibliographic publications using multimedia formats adapted for pupils and students. The scientific

novelty of this work lies in the exploration of the practical aspects of bibliographic sources related to Grinchenko studies and the demonstration of the need for a comprehensive representation of the diversity of scientific topics in publications dedicated to the life and work of Borys Grinchenko. This will be achieved through the creation of a retrospective scientific and auxiliary bibliographic guide titled *"Grinchenko Studies"*.

Keywords: Borys Grinchenko; Grinchenko Studies; scientific auxiliary bibliography; retrospective index; electronic resources; Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

Стаття надійшла до редколегії 05.01.2025

Прийнята до публікації 28.02.2025

Опублікована 31.03.2025